

Asia: Sekalaisen yhdyskuntajätteen keräyksen ja kuljetusten siirtäminen kunnan palvelutoiminnaksi Forssan jätelautakunnan alueella

Forssan jätehuoltoviranomainen on pyytänyt kuntien jätelaitoksia edustavalta Suomen Kiertovoima ry:ltä (KIVO) lausuntoa valmistelun alla olevasta jätehuollon kaksoisjärjestelmästä poistumisesta sekajätteen osalta.

Pyydettyinä lausuntona **Suomen Kiertovoima ry (KIVO) puoltaa kunnalliseen jätekuljetukseen siirtymistä koko lautakunnan alueella**, ja lausuu seuraavan:

Jätelain tavoitteista

Jätelain muutosta (714/2021) valmistelleen ympäristöministeriön jätelakityöryhmän mietinnössä todettiin, että tiukentuvien yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteiden saavuttaminen vaatii uusien ohjauskeinojen käyttöönottoa ja merkittäviä muutoksia kansallisen yhdyskuntajätehuollon käytäntöihin. Suomi on ollut jäljessä yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteiden saavuttamisessa, koska vastuu jätehuollon järjestämisestä on sirpaloitunut. Suomessa käytössä olevan jätteenkuljetusmallin, ns. kaksoisjärjestelmän, on asiantuntijaselvityksissä todettu aiheuttavan jätehuollon järjestämisessä tehottomuutta. Kaksoisjärjestelmää ei käytetä missään muussa Euroopan maassa.

Jätelakityöryhmä esittikin mietinnössään, että kuljetusten kaksoisjärjestelmästä olisi tullut luopua kaikkien kiinteiden jätteiden (seka-, bio- ja pakkausjätteet) osalta.

Hallitus esitti ja eduskunta hyväksyi jätelain kuljetusjärjestelmän osalta jätelakityöryhmän ja asiantuntijoiden ehdotuksen vastaisesti. Uudistetun jätelain mukaan kunnat järjestävät ainoastaan asumisessa syntyvien *erilliskerättävien jätteiden eli biojätteen, pienmetallijätteen ja pakkausjätteen kuljetuksen* kiinteistöiltä siirtymäajan jälkeen. Kuljetusjärjestelmä muuttuu näiden jätelajien osalta niissä kunnissa, joissa jätteiden kuljetus on nyt kunnan päätöksellä siirretty asuinkiinteistön haltijan vastuulle.

Kunta voi kuitenkin edelleen laissa säädettyjen edellytysten täytyessä päättää, että asuinkiinteistön haltija järjestää sekalaisen yhdyskuntajätteen sekä saostus- ja umpisäiliölietteen kuljetuksen sopimalla siitä suoraan kuljetusyrityksen kanssa. Vanhan lain mukainen ns. kaksoiskuljetusjärjestelmä jäi näin ollen voimaan sekalaisten jätteiden ja lietteiden osalta. Kunnan järjestämä kuljetusjärjestelmä on edelleen ensisijainen jätteenkuljetusjärjestelmä.

Siirtymisestä kunnan järjestämään kuljetusjärjestelmään

Jätelain 37.2 §:n siirtymäaikaa koskevaa säännöstä lukuun ottamatta jätelaissa ei ole asetettu erityisiä edellytyksiä päätökselle, jolla siirrytään kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen. *Kunta voi*, riippumatta siitä täyttyykö alueella jätelain 37.1 § mukaiset edellytykset kiinteistön haltijan järjestämälle jätteenkuljetukselle, *aina halutessaan päättää siirtyä kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen.*¹

Kiinteistöittäinen jätteenkuljetus on kuitenkin järjestämistavasta riippumatta järjestettävä niin, että tarjolla on jätteen kuljetuspalveluja kattavasti ja luotettavasti sekä kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin (jätelaki 35.2 §). Kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen siirtyminen edesauttaa tämän tavoitteen saavuttamista, ja sitä on vaikeampi todentaa kunnissa, joissa käytössä on kiinteistönhaltijan järjestämä jätteenkuljetus. Valitukset jätehuoltolautakuntien päätöksistä siirtyä kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen eivät juurikaan ole menestyneet hallinto-oikeuksissa.² Kuitenkin on huomioitava, että päätöksen on täytettävä hallintolain 31.1 § mukaiset vaatimukset.

On muistettava, että kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kuljetukset käytännössä aina jatkuvat yritysten toteuttamana. Ero kiinteistön haltijan järjestämään kuljetukseen nähden on siinä, että kuljetuksen kilpailutuksen hoitaa kunta eikä asukas. Kun kaikki lakisääteisesti kuntien vastuulla olevan jätteen kuljetus on kunnan hallinnoimaa ja kilpailuttamaa, tästä seuraa useita etuja.

Kunnan järjestämän jätteenkuljetuksen tuomat hyödyt

Monet jätehuollon ja kiertotalouden kehittämiseen liittyvät haasteet sekä koko kunnallisen jätehuoltojärjestelmän kipukohtat liittyvät valintoihin kiinteistön haltijan järjestämän ja kunnan järjestämän jätteenkuljetuksen välillä. Kaksoisjärjestelmään kytkeytyvä kuljetusten järjestämisen epäyhtenäisyys on vaikeuttanut olennaisesti, jätelain muutoksen valmistelun yhteydessä toteutettujen selvitystenkin mukaan, kierrätystavoitteisiin pääsemistä, sekä aiheuttanut kohtuutonta hallinnollista kuormaa jätehuoltoviranomaisille, kunnille sekä tuomioistuimille. Kiinteiden jätteiden kuljetusjärjestelmä-kysymyksen ratkaiseminen kaksoisjärjestelmän poistamisella

¹ KHO 2016:20.

² *Oikeuskäytäntöä kuntien järjestämästä jätehuollosta*. Ympäristöministeriön muistio 27.5.2016, sivu 4. (https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Oikeuskaytanta-kuntien-jarjestamasta-kuntien-jatehuollosta_Muistio-27.5.2016-075BA8A7_F152_4C71_81E1_6D8F07677A81-145344.pdf/eb2e5717-bdfc-6b9d-2eaf-b196eaac5ff4/Oikeuskaytanta-kuntien-jarjestamasta-kuntien-jatehuollosta_Muistio-27.5.2016-075BA8A7_F152_4C71_81E1_6D8F07677A81-145344.pdf?t=1603260907705)

helpottaisi vastuussa olevan kuntatoimijan mahdollisuutta suunnitella jätehuolto kokonaisuutena ja edistää kiertotaloutta asumisen jätehuollossa.

Kaikkien kerättävien jätelajien saaminen jätehuollon kokonaisuuden piiriin vähentäisi kiristyvien erilliskeräysvelvoitteiden myötä kasvavista kuljetussuoritteista aiheutuvia haitallisia vaikutuksia ympäristöön, sillä se mahdollistaisi kuljetusten kokonaisvaltaisen suunnittelun ja optimoinnin vähentäen tarvittavien ajosuoritteiden määrää. Lisäksi se poistaisi kiinteiden jätteiden osalta kuljetusjärjestelmiä koskevaan päätöksentekoon liittyvän hallinnollisen taakan sekä kunnissa että tuomioistuimissa. Tällä olisi myös tervehdyttävä vaikutus jätehuoltoalan kehittämiseen kokonaisuutena osana kiertotaloutta.

Jätteenkuljetusten kaksoisjärjestelmästä luopuminen on välttämätön edellytys yhdyskuntajätehuollon kierrätystavoitteisiin pääsemisessä. Tehdyissä asiantuntijaselvityksissä (esimerkiksi Suomen Ympäristökeskuksen tuottama ”JÄTEKIVA”³) on myös todettu, että ainoastaan kunnan järjestämässä kaikkien kiinteiden jätelajien kuljetuksessa kunnan on mahdollista toimeenpanna erilliskeräysvelvoitteet kattavasti, tehokkaasti ja kasvavan logistiikan ympäristövaikutukset minimoiden, hyödyntäen kaikkia käytettävissä olevia keinoja. Näitä keinoja ovat muun muassa lajitteluun kannustava jätetaksa, keräysmenetelmien, kuten yhteis- ja monilokerokeräyksen laaja ja systemaattinen kehittäminen sekä hyödyntäminen, jätteenkuljetusten logistiikan kokonaisvaltainen suunnittelu sekä kuntien ja tuottajien pakkausjätteiden keräyksen yhteistyöhön liittyvän tuottajien maksaman korvauksen päätyminen kuntalaisten hyväksi ehdotetun mukaisesti. KIVOn näkemyksen mukaan kaksoisjärjestelmästä luopuminen on alueen jätehuollon kehittämisen, kiertotalouden ja toimijoiden yhteistyön kannalta välttämätön, erittäin tervetullut ja toimintaympäristöä selkiyttävä sekä vakauttava muutos.

Kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen siirtyminen vähentää olennaisella tavalla nykyiseen sääntelymalliin liittyvää hallinnollista taakkaa ja jatkuvia hallinto-oikeusprosesseja. Toistuvat kuljetusjärjestelmäpäätökset, niihin liittyvät selvitykset ja jatkuvasti meneillään olevat valitusprosessit ovat aiheuttaneet monien jätelaitosten toiminta-alueilla kohtuutonta työtaakkaa sekä viranomaisille että jätelaitoksille. Kuljetusjärjestelmäkysymykseen kohdennetut resurssit ovat olleet poissa kokonaisvaltaisesta kuntavastuullisen jätehuollon kehittämisestä ja olleet omiaan aiheuttamaan järjestelmän pirstaloituneisuutta ja tehottomuutta.

On kuvaavaa, että niissä jätelaitoksissa, joiden toiminta-alueilla on ollut pitkään käytössä kunnan järjestämä jätteenkuljetus, on voitu keskittyä aidosti kiertotalouden ja jätehuollon kehittämiseen. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, Pirkanmaalla, Jyväskylässä sekä Kuopiossa on laajennettu voimakkaasti kierrätettävien hyötyjätteiden erilliskeräystä. Kunnan järjestämän jätteenkuljetuksen ansiosta keräys

³ <https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-644-7>

on myös saatu järjestelyä kustannustehokkaasti ja toimivasti logistiikasta aiheutuvat ympäristöhaitat minimoiden. Kustannustehokas keräys on yksi kiertotalouden pohjaedellytyksistä.

Kunnan järjestämä jätteenkuljetus on asukkaille edullisempi ratkaisu. Tämä voidaan havaita esimerkiksi Omakotiliiton ”*Kunnalliset maksut omakotitaloissa 2020*”-selvityksen julkisista tuloksista⁴ – jätehuolto on keskimäärin kalliimpaa kunnissa, joissa käytössä on kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus, ja ero halvimpiin kuntiin voi korkeimmillaan olla jopa kolminkertainen.

KIVOn tietojen perusteella viranomaisrekisterien ylläpitäminen ja sen avulla tehtävä seuranta ja valvonta on merkittävästi työläämpää ja tehottomampaa niiden jätelajien ja/tai alueiden osalta, joissa on käytössä kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus, verrattuna kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen. Joillakin kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen alueilla kuljetustietojen saamisessa on havaittu jatkuvia ongelmia, jolloin seuranta ei käytännössä pystytä toteuttamaan. Jätehuoltoon kuulumattomat kiinteistöt ja jätehuoltomääräysten noudattamatta jättäminen heikentävät jätehuollon yleistä toimivuutta. Kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen mahdollisuuden poistaminen parantaakin näin ollen olennaisesti esimerkiksi liittymisvelvollisuuden, jätehuoltomääräysten ja erilliskeräysvelvoitteiden noudattamisen seurannan mahdollisuuksia. Forssan jätehuoltolautakunnan alueella on toteutetun selvityksen perusteella tällä hetkellä merkittäviä puutteita näissä asioissa.

On muistettava, että kunnan järjestämään kuljetukseen siirtyminen ei miltään osin vähennä tai kavenna alan yksityisten yritysten liiketoimintaa – päinvastoin, kuntaurakoiden kilpailuttaminen tarjoaa lisää vakaita työmahdollisuuksia niin uusille kuin jätealalla jo toimiville yrityksille. Kuntien jätelaitokset käyttävät hankinnoissaan jaksotettuja hankintoja, riittävän pieniä urakka-alueita sekä pitkiä sopimuksia, jotka ovat houkutteleva vaihtoehto etenkin pienille ja keskisuurille jäteurakoitsijoille, ja tämä mahdollistaa myös uusien yrittäjien mukaantulon. Julkisen hankinnan kautta kuljetusmarkkinoita pystytään tervehdyttämään ja kehittämään aikaansaamalla luonnollista kilpailua, mikä puolestaan varmistaa, että kotitalouksien maksamat hinnat välttämättömyyspalvelusta pysyvät kohtuullisina ja tasapuolisina alueen asukkaille.

⁴ https://www.omakotiliitto.fi/files/5720/Kunnalliset_maksut_omakotitaloissa_2020.pdf

Yhteenveto

Kunnan toteuttaessa kaikkien kiinteiden jätteiden kiinteistökeräyksen, mahdollistetaan kunnalle jätehuollon sekä kiertotalouden kokonaisuuden tehokkaampi ohjaaminen, seuraaminen ja kehittäminen, mikä ei onnistu mallissa, jossa sekajätteiden kuljetuksen järjestäminen olisi kiinteistönhaltijan vastuulla. Tehokas logistiikka optimoi kuljetusmäärät- ja reitit, mikä vähentää kuljetusten aiheuttamia päästöjä. Kunnan järjestämä kuljetusjärjestelmä mahdollistaa myös kokonaisvaltaisen neuvonnan ja palveluntarjonnan kiinteistöille: asukkaat voisivat olla kaikissa jätehuoltoon liittyvissä asioissa jatkossa yhteydessä kunnalliseen jäteyhtiöön, joka hoitaa keskitetysti palvelut ja räätälöi niitä sopiviksi kiinteistön kokonaisuuden sekä erilliskeräykseen kohdistuvat velvoitteet ja mahdollisuudet huomioon ottaen.

Jätehuollon kokonaisuuden hallinnalla on keskeinen merkitys kierrätyksen lisäämisessä, kiertotalouden edistämisessä ja jätelain tavoitteiden mukaisen kierrätysasteen saavuttamisessa. Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa jättemateriaalivirtojen hallinta on keskitetty yhdelle toimijalle syntypaikalta asianmukaiseen vastaanottoon. Kiinteistönhaltijan järjestämässä kuljetuksessa puolestaan yhdelläkään taholla ei ole asuinkiinteistöjen jätehuollon kokonaisuutta hallinnassaan. **Kaikkien näiden seikkojen pohjalta Suomen Kiertovoima painokkaasti kannattaa siirtymistä kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen sekalaisessa yhdyskuntajätteessä.**